

Moni-ilmeinen emigraatio

Maailmassa oli YK:n laskelmien mukaan vuonna 1997 noin 90 miljoonaa ihmistä, jotka asuivat muualla kuin synnyinmaassaan. Heistä 75 miljoonaa oli siirtotyöläisiä ja heidän perheisiinsä kuuluvia. Pakolaisten määrä on lähes kaksinkertaistunut sen jälkeen ja noussut tänään jo 20 miljoonaan. Silti, vaikka maahanmuuttajien osuus on kasvanut myös Euroopassa, heidän suhteellinen osuutensa on täällä kuitenkin mitättömän pieni verrattuna muihin mantereisiin. Varsinainen pakolais- ja siirtotyöläisongelma koettelee toden teolla lähinnä Aasiaa ja Afrikkaa.

Toivo paremmasta elintasosta, poliittiset kriisit ja sodat ovat ajaneet myös suomalaiset useampaan kertaan suurin joukoin liikkeelle. Siirtolaisuus ja erityisesti pakolaisuus liittyvät lähes poikkeuksetta poliittisiin ja taloudellisiin murroksiin lähtömaissa. Mutta tilanne ei aina muodostu vastaanottavissa maissakaan helpoksi tulijoille. He joutuvat elämään usein pitkiä aikoja vailla täysivaltaisen kansalaisen oikeuksia. Maahanmuuttajien asema ja se vaara, että heistä muodostuu niin sanottu neljäs maailma ensimmäisen maailman sisälle, on ollut pitkään tiedostettu ongelma.

Uudessa asuinmaassaan maahanmuuttajat joutuvat usein erityishuomion kohteeksi ja pahimmillaan syntipukin asemaan yhteiskunnallisiin ongelmiin syytä etsittäessä. Tämä takaa sen, että keskustelu siirtolaisuudesta herättää huomiota ja voi muodostua myös politiikan pelivälineeksi populistille. Vaikka tässä yhteydessä ajatellaan usein, että

ilmiö liittyy ennen kaikkea Keski-Eurooppaan ja siellä tapahtuneeseen siirtolaisvastaisuudella ratsastaneen äärioikeiston nousuun, ei se ole – eikä ole aiemminkaan ollut – tuntematon asia meilläkään. Voi vain mainita laajalle levinneen ”ryssänvastaisen” ilmapiirin itsenäistymisen jälkeisessä Suomessa. Maamme venäläisvähemmistön lisäksi siitä ovat saaneet oman osansa myös siirtokarjalaiset sotien jälkeen ja inkeriläiset paluumuuttajat 1990-luvulla. Somali-pakolaisten ja maassamme asuneiden muiden värillisten ja ulkomaalaisten aseman taas teki entistä tukalammaksi 1980-luvulla noussut rasismi.

Myös Suomesta on lähdetty leveämmän leivän perään ja poliittista vainoa pakoon ulkomaille. Vuosina 1870-1929 noin 389 000 siirtolaista muutti Amerikkaan. Suurin osa heistä lähti etsimään parempaa toimeentuloa, mutta joukossa oli myös niitä, jotka pakenivat tsaarinvallan poliittisista syistä langettamia rangaistuksia. Toinen ilmansuunta, jonne Suomesta muutettiin ennen itsenäistymistä suurin joukoin oli itä. Vuoteen 1899 mennessä suomalaisia oli muuttanut Venäjälle jo 150 000. Venäjä ja erityisesti sen pääkaupunki Pietari tarjosivat mahdollisuuden parempaan elintasoon ja uralla eteneemiseen.

Itsenäistymisen jälkeen Suomesta on muutettu tai paettu joukoittain kolmeen otteeseen. Kansalaissodan jälkeen tappiolle jääneitä punaisia pakeni Neuvosto-Venäjälle runsaat 10 000, minkä lisäksi osa punaisista päätyi pääasiassa Ruotsiin tai

Amerikkaan asti. Maailmanlaajuisen laman aikana vuosina 1928-1933 suomalaisia muutti leveämman leivän toivossa, pakeni poliittista vainoa tai muilutettiin lapuanliikkeen toimesta itärajan yli niin ikään reilut 10 000. Heidän ja noin 7000 Neuvosto-Venäjälle saapuneen, Stalinin vainojen jalkoihin jääneen amerikansuomalaisen kohtalo oli karu. Toisen maailmansodan jälkeen taas noin 580 000 suomalaista lähti etsimään pääasiassa Ruotsista leveämpää leipää. On laskettu, että yhteensä lähes 1 360 000 suomalaista on muuttanut ulkomaille. Heistä noin 30 % on palannut takaisin. Ilman siirtolaisuutta Suomen väkiluku olisi runsaat seitsemän miljoonaa.

Myös Suomeen on saapunut eri syistä maahanmuuttajia ja pakolaisia. Suurin pakolaisryhmä ovat tietenkin Suomen toisessa maailmansodassa menettämiltä alueilta paenneet sisäiset pakolaiset, noin 400 000 Karjalan evakkoa. Mutta ensimmäisen pakolaisaallon Suomi otti vastaan jo paljon aikaisemmin. Venäjän vallankumouksen seurauksena Suomessa oleskeli vuonna 1922 noin 33 500 Venäjän pakolaista. Euroopassa venäläisemigrantteja vaelsi samaan aikaan 718 000 ja vielä vuonna 1930 runsas puoli miljoonaa. Vuonna 1991 tapahtunut Neuvostoliiton hajoaminen ja inkeriläisten paluumuutto toivat uuden aallon maahanmuuttajia Suomeen. Suomessa asuu nykyäänkin silti vain noin 24 000 Venäjän kansalaista ja runsas 30 000 venäjänkielistä henkilöä.

Venäjänkielisten määrään verrattuna ja erityisesti koko väkilukuun suhteutettuna Suomessa nyt asuvat noin 4500 Somaliasta tai runsas 4000 entisestä Jugoslaviasta sotaa paennutta on melko mitätön määrä. Kaikkiaan Suomessa asuu noin 103 000 ulkomaan kansalaista, jotka edustavat lähimain 150 eri kansallisuutta. Se on vain 1,5 % väestöstä, Euroopan pienimpiä prosenttiosuuksia.

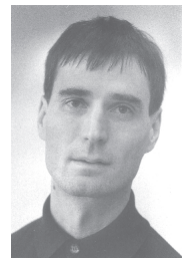
Jos verrataan Suomessa asuvien ulkomaalaisten määrää Suomesta pelkästään viime sotien jälkeen Ruotsiin muuttaneisiin, havaitaan että Ruotsiin menijöitä on ollut viisi kertaa enemmän, liki 550 000 henkeä. Vuonna 1950 Ruotsissa asui noin 45 000 Suomessa syntynyttä, mutta seuraavien vuosikymmenten aikana määrä moninkertaistui ja oli

enimmillään 1980-luvulla yli 250 000. Sen jälkeen se on paluumuuton ja Ruotsiin muuton vähenemisen vuoksi laskenut niin, että vuonna 2001 ensimmäisen sukupolven ruotsinsuomalaisia oli enää runsas 193 000. Ruotsissa syntyneitä toisen sukupolven ruotsinsuomalaisia oli sen sijaan jo yli 250 000.

On myös hyvä muistaa jo pelkästään asioiden suhteellistamiseksi, että suomalaissiirtolaiset rinnastettiin aikanaan Ruotsissa Itä- ja Etelä-Euroopasta muuttaneisiin siirtotyöläisiin. Keski- ja länsieurooppalaisiin suhtauduttiin eri tavalla, ja myönteisin kuva ruotsalaisilla oli norjalaisista, virolaisista ja englantilaisista. Eniten kielteisiä ominaisuuksia liitettiin kreikkalaisiin ja suomalaisiin. Suomalaiset kuvattiin työteliäiksi, mutta toisaalta riittäemmiksi kuin esimerkiksi kreikkalaiset. Myöskään suomalaisten itsensä kansalliseen identiteettiimme liittämää rehellisyyttä ei Ruotsissa pidetty suomalaisten perusominaisuuksiin kuuluvana piirteenä.

Siirtolaisuuteen tai emigraatioon liittyy usein muuttajan henkilökohtainen tragedia, mutta myös toivo uudesta ja paremmasta alusta. Maahanmuuttajien mukanaan tuomat kulttuuri(ero)t voidaan nähdä monella eri tavalla. Parhaimmillaan ne luovat uusia yhteiskunnallisia ja kulttuurisia innovaatioita ja tuottavat lisäarvoa koko yhteiskunnan kannalta yhä tärkeämmäksi arvostettavalle sosiaaliselle pääomalle. Maahanmuuttajat ovat kasvava väestönosa ja dynaaminen monikulttuurisuuden resurssi suomalaisessa yhteiskunnassa. Heidän asemansa ja pelisäännöt, joilla pakolais- ja maahanmuuttopolitiikka Suomessa harjoitetaan, ovat liian tärkeä asia jätettäväksi populistisen politiikan armoille.

Helsingissä 17.9.2003

Markku Kangaspuro